

Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774>.

4. Кистяковский А.Ф. О пресечении обвиняемому способов уклоняться от следствия и суда. – СПб., 1868. – С. 55, 108.

5. Российское законодательство X–XX вв. – М. : Юрид. лит., 1991. – Т. 8 : Судебная реформа. – С. 307.

6. Кучинська О.П. Домашній арешт як запобіжний захід в кримінально-процесуальному законодавстві // Адвокат. – 2010. – № 7 (118). – С. 17–19.

7. Домашний арешт // Юрист & Закон: аналитическое издание. – 2012. – № 10 (97). – С.8.

8. Українські СІЗО: залиш надію кожен, хто сюди потрапляє // УНІАН. Права

людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://human-rights.unian.net/ukr/detail/197414>.

9. Туберкульоз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Туберкульоз>.

10. Профілактика туберкульозу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.redcross.kharkov.ua/areas/443.html>.

11. Становище у слідчих ізоляторах, неналежне фінансування пенітенціарних установ може призвести до непередбачуваних тяжких наслідків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?m=publications&c=view&t=rec&id=65879>.

УДК 347.238.1

В. Бажанова,

аспірант кафедри цивільного права юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МАЙНО ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення досить часто виникають проблеми щодо кваліфікації певного виду майна (наприклад, майна приватного підприємства) як об'єкта спільної сумісної власності подружжя. Відсутність одноманітної судової практики і чітких доктринальних підходів щодо вказаних проблем обумовлює актуальність теми наукового дослідження.

Теоретичну основу проведеного дослідження склали праці наступних вчених: Т.В. Боднар, О.В. Дзери, І.В. Жилінкової, О.С. Іоффе, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика, О.В. Михальнюк, З.В. Ромовської, С.Я. Фурси, Є.О. Харитонова та інших.

Нормативна база дослідження: Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року, Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року, законодавство

зарубіжних країн та інші нормативно-правові акти.

Метою дослідження є вивчення об'єктів права спільної сумісної власності подружжя на майно приватного підприємства.

Для досягнення поставленої мети основна увага приділена вирішенню таких завдань:

– дослідити питання визначення окремих видів майна як спільної сумісної власності подружжя;

– визначити, які види майна є особистою приватною власністю дружини та чоловіка тощо.

Об'єктом дослідження є правовідносини спільної сумісної власності подружжя в цивільному праві України.

Предметом дослідження є нормативно-правові акти України, зарубіжних держав, доктринальні погляди та

ідеї вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері визначеної проблематики.

Методологічну основу дослідження становлять такі методи: діалектичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, формально-логічний та інші.

Діалектичний метод застосовувався під час дослідження розвитку майнових сімейних правовідносин. Порівняльно-правовий метод використовувався під час дослідження національного та зарубіжного законодавства, що регулює майнові відносини подружжя. Системно-структурний метод застосовувався для проведення аналізу чинного в Україні законодавства у сфері регулювання питання визначення об'єктів права спільної сумісної власності подружжя. Формально-логічний метод використовувався з метою виявлення суперечностей в цивільному та сімейному законодавстві, що регулює майнові відносини дружини та чоловіка.

В літературі слушно зазначається, що реєстрація шлюбу за загальними правилами, якщо інше не встановлено шлюбним договором, є підставою для виникнення права спільної власності подружжя на майно. Разом з тим, незалежно від наявності шлюбу, кожен із подружжя може мати майно, яке належить на праві власності йому особисто (роздільне майно) [8, с. 102-103].

Погоджуємось із позицією О.М. Калітенко, яка зазначає, що кожний із подружжя вже на момент укладення шлюбу має власне майно, яке належить кожному з них на праві приватної власності. Кількість, якість і вартість такого майна також може змінюватися протягом шлюбу, сімейного життя, як правило, за наявності підстав, передбачених чинним законодавством [7, с. 62].

Необхідно зазначити, що правовому режиму особистої приватної власності дружини та чоловіка присвячена Глава 7 Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 року (надалі – СК України).

Так, відповідно до ч. 1 ст. 57 СК України таке майно є особистою приватною власністю дружини, чоловіка:

1) майно, набуте нею, ним до шлюбу;

2) майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але на підставі договору дарування або в порядку спадкування;

3) майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто;

4) житло, набуте нею, ним за час шлюбу внаслідок його приватизації відповідно до Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду»;

5) земельна ділянка, набута нею, ним за час шлюбу внаслідок приватизації земельної ділянки, що перебувала у її, його користуванні або одержана внаслідок приватизації земельних ділянок державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій, або одержана із земель державної і комунальної власності в межах норм безоплатної приватизації, визначених Земельним кодексом України [2, ст. 57].

Водночас, необхідно вказати на те, що ч. ч. 2-7 ст. 57 СК України також визначають, яке майно визнається або може бути визнане в судовому порядку особистою приватною власністю дружини, чоловіка, зокрема:

– особистою приватною власністю дружини та чоловіка є речі індивідуального користування, в тому числі коштовності, навіть тоді, коли вони були придбані за рахунок спільних коштів подружжя;

– особистою приватною власністю дружини, чоловіка є премії, нагороди, які вона, він одержали за особисті заслуги. У той же час, суд може визнати за другим з подружжя право на частку цієї премії, нагороди, якщо буде встановлено, що він своїми діями (ведення домашнього господарства, виховання дітей тощо) сприяв її одержанню;

– особистою приватною власністю дружини, чоловіка є кошти, одержані як відшкодування за втрату (пошкодження) речі, яка їй, йому належала, а також як відшкодування завданої їй, йому моральної шкоди;

– особистою приватною власністю дружини, чоловіка є страхові суми,

одержані нею, ним за обов'язковим особистим страхуванням, а також за добровільним особистим страхуванням, якщо страхові внески сплачувалися за рахунок коштів, що були особистою приватною власністю кожного з них;

– суд може визнати особистою приватною власністю дружини, чоловіка майно, набуте нею, ним за час їхнього окремого проживання у зв'язку з фактичним припиненням шлюбних відносин;

– якщо у придбання майна вкладені крім спільних коштів і кошти, що належали одному з подружжя, то частка у цьому майні, відповідно до розміру внеску, є його особистою приватною власністю [2, ст. 57].

Незважаючи на досить детальну регламентацію питання визначення особистої приватної власності дружини, чоловіка Главою 7 СК України, в правозастосовчій практиці виникає досить багато проблемних ситуацій щодо визначення окремих видів майна як спільної сумісної власності подружжя або як особистої приватної власності дружини та чоловіка. Зокрема, йдеться про майно приватного підприємства, про майно фізичної особи-підприємця тощо.

Поняття приватного підприємства передбачено в Господарському кодексі України (надалі – ГК України). Відповідно до ст. 113 ГК України приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання – юридичної особи [3, ст. 113].

Значною мірою проблеми участі майна приватного підприємства в цивільному обороті зумовлені відсутністю в доктрині і цивільному законодавстві такої організаційно-правової форми юридичних осіб. З огляду на це, у практичній діяльності досить часто виникає питання щодо визначення

правового режиму майна приватного підприємства, що було засноване на основі приватної власності особи, яка перебуває у шлюбі, а саме щодо віднесення такого майна до спільного сумісного майна подружжя чи до особистої приватної власності дружини або чоловіка.

На нашу думку, для вирішення даної проблеми необхідно звернутись до практики судів України.

Так, у Рішенні Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 року встановлено, що статутний капітал та майно приватного підприємства є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя [4].

Водночас, вважаємо, що при дослідженні питання віднесення майна приватного підприємства до об'єктів права спільної сумісної власності подружжя варто також керуватись положеннями Правового висновку Верховного суду України у справі про визнання недійсним договорів та визнання права власності від 02 жовтня 2013 року. У даному Правовому висновку Верховний суд встановив: «Навіть у разі передання подружжям свого спільного сумісного майна до статутного фонду приватного підприємства, заснованого одним із них, майно переходить у приватну власність цього підприємства, а в іншого з подружжя право власності на майно (тобто речове право) трансформується в право вимоги (зобов'язальне право), сутність якого полягає у праві вимоги виплати половину вартості внесеного майна в разі поділу майна подружжя (а не право власності на саме майно) або право вимоги половини отриманого доходу від діяльності підприємства, або половини майна, що залишилося після ліквідації підприємства» [5].

Підтримуємо позицію Верховного Суду України про неможливість поширення на майно приватного підприєм-

ства режиму спільного сумісного майна подружжя, оскільки фактично єдиним власником такого майна є юридична особа – приватне підприємство, а не члени подружжя. У зв'язку з цим, цілком логічним є висновок про те, що внаслідок переходу майна до приватної власності підприємства, право власності подружжя трансформується із речового у зобов'язальне за своєю природою.

Варто зазначити, що дискусійним також є питання щодо можливості визначення майна, яке використовується фізичною особою підприємцем як спільної сумісної власності подружжя (відповідно до ч. 1 ст. 50 Цивільного кодексу України право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю [1]). Зокрема, мова йде про майно, яке було придбане фізичною особою-підприємцем для здійснення її підприємницької діяльності.

Для вирішення вказаної проблеми вважаємо за необхідне звернутися до Постанови судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 02 жовтня 2013 року у справі № 6-79 цс 13.

Так, у вказаній Постанові зазначено: «Майно фізичної особи-підприємця, яке придбане та використовується в його підприємницькій діяльності з метою одержання прибутку, слід розглядати як його особисту приватну власність, відповідно до ст. 57 СК України, а не як об'єкт спільної сумісної власності подружжя, який підпадає під регулювання ст. ст. 60, 61 СК України.

... купуючи під час шлюбу нерухоме майно як фізична особа-підприємець для здійснення підприємницької діяльності не за спільні кошти подружжя та вирішуючи питання про його передачу до статутного фонду іншого суб'єкта господарювання – приватного підприємства, засновником якого він є, ОСОБА_2 діяв виключно як власник цього майна й суб'єкт господарювання в процесі здійснення ним господарської діяльності» [6].

На підставі аналізу положень Постанови судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 02 жовтня 2013 року можемо зробити висновок, що майно фізичної особи-підприємця, яке придбане для здійснення її підприємницької діяльності, не є спільною сумісною власністю подружжя. Водночас, варто наголосити, що таке майно повинно бути придбане не за спільні кошти подружжя, а за кошти фізичної особи-підприємця.

Проведений аналіз актуальних питань визнання майна приватного підприємства спільною сумісною власністю подружжя дає підстави для таких висновків:

1. В судовій практиці і вітчизняній доктрині права відсутній одноманітний підхід щодо визначення правового режиму майна приватного підприємства, яке було засноване на основі приватної власності особи, що перебуває у шлюбі, а саме питання віднесення такого майна до спільного сумісного майна подружжя чи до особистої приватної власності дружини або чоловіка.

2. Недоцільно поширювати на майно приватного підприємства режиму спільного сумісного майна подружжя, оскільки єдиним власником такого майна є юридична особа – приватне підприємство, а не особи, які перебувають у шлюбі.

У зв'язку з цим обґрунтовано висновок про те, що внаслідок переходу майна до приватної власності підприємства, право власності подружжя трансформується із речового у зобов'язальне за своєю природою (право вимоги виплати половини вартості внесеного майна в разі поділу майна подружжя або право вимоги відповідної частки отриманого доходу від діяльності підприємства, або половини майна, що залишилося після ліквідації підприємства).

3. Майно фізичної особи-підприємця, яке придбане для здійснення її підприємницької діяльності не за спільні кошти подружжя, а за кошти фізичної особи-підприємця, не є спільною сумісною власністю подружжя, оскільки

ки ці кошти були отримані внаслідок здійснення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця.

Ключові слова: майно, подружжя, спільна сумісна власність, особиста приватна власність дружини та чоловіка.

У статті розглядаються питання права власності подружжя на майно приватного підприємства. Аналізуються проблеми визначення майна як спільної сумісної власності подружжя. Досліджуються окремі види майна, які є особистою приватною власністю дружини та чоловіка.

В статье рассматриваются вопросы права собственности супругов на имущество частного предприятия. Анализируются проблемы определения имущества как общей совместной собственности супругов. Исследуются отдельные виды имущества, которые являются личной частной собственностью жены и мужа.

The article examines the property rights of spouses to the property of private company. Problems of determining the property as joint property of the spouses are analyzed. Certain types of property, which is wife's and husband's personal private property, are studied.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // ВВР, 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III // ВВР, 2002. – № 21. – Ст. 135.

3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV // ВВР, 2003. – № 18. – Ст. 144.

4. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 року [Електронний ресурс] / Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-12.

5. Правовий висновок Верховного суду України у справі про визнання недійсним договорів та визнання права власності від 02 жовтня 2013 року [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/CAA6B08DBC494DDDC2257BF80047F2A0?OpenDocument&year=2013&month=10&.

6. Постанова судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 02 жовтня 2013 року у справі № 6–79 [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/47abd5881b0eba62c2257bfff002c54e7/\$FILE/6-79%D1%86%D1%8113.doc.

7. Сімейне право України : Навчальний посібник / За ред. Є.О. Харитонова. – К. : Істина, 2008. – 200 с.

8. Сімейне право України : підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 264 с.